

УДК 94:930.253+355.012(477+571)«2022/2025»

[https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-1\(43\)-599-611](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2026-1(43)-599-611)

Венгерська Вікторія Олексіївна доктор історичних наук, професор, професор кафедри історії України, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, <https://orcid.org/0000-0002-8936-8893>

Опанащук Петро Володимирович кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри права та публічного управління, Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир, <https://orcid.org/0000-0001-7164-4143>

АРХІВИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2022–2025 РР.)

Анотація. Метою статті є дослідження становища та основних напрямків діяльності архівів України в умовах повномасштабної російсько-української війни (2022–2025 рр.). У статті наголошено на ключових викликах, з якими зіткнулися архівні установи внаслідок повномасштабної російсько-української війни, зокрема на загрозах руйнування приміщень архівів, втраті частини архівних фондів, а також на необхідності адаптації до умов воєнного стану. Окрему увагу приділено нормативно-правовим засадам функціонування архівів у період війни, процесам цифровізації архівних ресурсів, розвитку онлайн-доступу до документів, а також ініціативному документуванню подій російсько-української війни як новому напрямку архівної діяльності. Розглянуто практику створення тематичних колекцій документів про російсько-українську війну, взаємодію державних архівів із українськими громадськими й міжнародними ініціативами, а також участь архівів у формуванні сучасної історичної пам'яті. Методологія дослідження ґрунтується на принципах історизму, системності, міждисциплінарного підходу з використанням інструментарію історичної науки, архівознавства, студій пам'яті, а також поняття «суверенітету даних». Наукова новизна статті полягає у спробі узагальнити питання викликів та трансформації архівної сфери України в умовах повномасштабної російсько-української війни як цілісного процесу, що охоплює не лише збереження й цифровізацію документів, але й розширення функцій архівів у напрямі документування війни, реалізації політики декомунізації (деколонізації), протидії російській історичній пропаганді та збереженню національної ідентичності. Показано, що в умовах повномасштабної російсько-української війни архівні установи еволюціонували від традиційних сховищ документів до публічних, безпекових і меморіальних інституцій, зміни в діяльності яких мають довгостроковий характер і визначатимуть розвиток архівної справи у післявоєнний період.

Ключові слова: архіви, російсько-українська війна, оцифрування, ініціативне документування, декомунізація, деколонізація, історична пам'ять, Україна.

Vengerska Victoria Oleksiivna Doctor of Historical Sciences, Professor, Professor at the Department of History of Ukraine, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0002-8936-8893>

Opanashchuk Petro Volodymyrovych Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Law and Public Administration, Zhytomyr Ivan Franko State University, Zhytomyr, <https://orcid.org/0000-0001-7164-4143>

ARCHIVES OF UKRAINE UNDER THE CONDITIONS OF THE FULL-SCALE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2022–2025)

Abstract. The purpose of this article is to examine the current state and the main areas of activity of Ukrainian archives under the conditions of the full-scale Russian-Ukrainian war (2022–2025). The article emphasizes the key challenges faced by archival institutions as a result of the full-scale invasion, including threats of destruction to archival buildings, the loss of parts of archival holdings, and the need to adapt to the legal and organizational framework of martial law. Particular attention is paid to the legal and regulatory foundations governing the functioning of archives during wartime, the processes of digitization of archival resources, the development of online access to documents, as well as initiative documentation of the events of the Russian-Ukrainian war as a new direction of archival activity. The study analyzes the practice of creating thematic archival collections dedicated to the Russian-Ukrainian war, the interaction of state archival institutions with Ukrainian civic and international initiatives, and the role of archives in shaping contemporary historical memory. The research methodology is based on the principles of historicism, systemic analysis, and an interdisciplinary approach, employing the conceptual and analytical tools of historical scholarship, archival studies, memory studies, as well as the concept of «data sovereignty». The scientific novelty of the article lies in an attempt to synthesize the challenges and transformation of Ukraine's archival sphere under the conditions of the full-scale Russian-Ukrainian war as an integrated process that encompasses not only the preservation and digitization of documents, but also the expansion of archival functions toward documenting the war, implementing policies of decommunization (decolonization), countering Russian historical propaganda, and preserving national identity. It is demonstrated that under the conditions of full-scale war, archival institutions have evolved from traditional repositories of documents into public,

security-oriented, and memorial institutions, the changes in whose activities are long-term in nature and will determine the development of archival practice in the post-war period.

Keywords: archives, Russian-Ukrainian war, digitization, initiative documentation, decommunization, decolonization, historical memory, Ukraine.

Постановка проблеми. Повномасштабне російське військове вторгнення в Україну 24 лютого 2022 р. стало одним із найсерйозніших викликів для функціонування системи архівних установ. Архіви опинилися в ситуації багатовимірної загрози: від фізичного знищення приміщень й фондів до ризику втрати контролю над документальною спадщиною в тимчасово окупованих регіонах України. У свою чергу, повномасштабна російсько-українська війна поставила перед архівами завдання швидкої адаптації до нових реалій, обмеження доступу до документів, їх широкої цифровізації тощо. У нових умовах архіви продемонстрували швидку адаптацію до виконання нових функцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В сучасній історіографії досить активно вивчаються різні напрямки роботи українських архівів в умовах повномасштабної російсько-української війни. Однією із перших тематичних наукових публікацій стала стаття Марини Палієнко, присвячена вивченню питання значення архівів та національних архівних ресурсів в умовах воєнних загроз початку ХХ – першої чверті ХХІ ст. Окрім іншого, авторка розглянула становище архівної справи в умовах російсько-української війни від 2014 р. до початку 2022 р. [1, с. 29–34]. У подальшому Марина Палієнко також звернула увагу на виклики, які постали перед українськими архівами в умовах повномасштабної війни [2]. Окремий напрямок досліджень присвячений оцифруванню архівних фондів, що сприяє як фізичному збереженню інформації, так і розширює доступ дослідників до архівних ресурсів. Загалом, вчені, серед яких Костянтин Картузов, Наталія Колесник, Віталій Скальський, Анатолій Хромов [3; 4], відзначають значний прогрес українських архівістів у цій сфері. Важливою також є стаття авторства журналіста Ремі Урдана у французькій газеті «Le Monde» про тенденції архівування війни, у якій наголошується на «критичній важливості» цього процесу [5]. Українські дослідники також звертають увагу на досвід ініціативного документування війни, тобто створення архівних колекцій про події війни (Бойко Віта, Костянтин Картузов, Кулешов Сергій, Наталя Мустяца) [6; 7]. Наталія Ханенко-Фрізен вводить поняття про «архівний суверенітет української держави та її суспільства», який вона трактує як суверенітет архівних даних України. Корені цього поняття пов'язані з концепцією data sovereignty (суверенітету даних), що акцентує право держави й суспільства контролювати створення, зберігання, доступ та інтерпретацію власних інформаційних ресурсів [8]. В умовах повномасштабної війни архівний

суверенітет набуває безпекового та політико-культурно виміру, стаючи інструментом протидії інформаційній агресії та спробам привласнення української історичної спадщини. Іноземні вчені, зокрема Іан Кісіль Маріно в статті для блогу Інституту європейської історії, наголошує, що нині архіви не лише місця зберігання історичних джерел, а й простір активного документування сучасних подій [9]. Ярослав Калакура аналізує загальні архівні трансформації в умовах повномасштабної війни [10]. Відтак, поза увагою вчених залишилося комплексне узагальнене дослідження становища та основних напрямків діяльності архівів під час повномасштабної російської військової агресії проти України.

Метою статті є дослідження становища та основних напрямків діяльності архівів України в умовах повномасштабної російсько-української війни (2022–2025 рр.).

Виклад основного матеріалу. Із початком повномасштабної російсько-української війни перед архівними установами України постало питання фізичного збереження документів та безпеки працівників. Адже через російські обстріли були зафіксовані випадки ушкоджень приміщень архівних установ та знищення фондів. На початку повномасштабної війни повністю був знищений архівний відділ Служби безпеки України у Чернігові. У результаті цього згоріло близько 13 тис. документів (архівних справ), які стосувалися репресивної політики радянського режиму на Чернігівщині [11]. Також були ушкоджені будівлі архівів у Миколаєві [3, с. 25], на території Харківської та Херсонської областей. Із Державного архіву Херсонської області окупантами було викрадено і вивезено до Криму до половини архівних справ. Станом на початок 2023 р. голова Державної архівної служби України Анатолій Хромов повідомив, що унаслідок таких дій російських загарбників втрати документів Національного архівного фонду склали до 1,5% [11].

Діяльність архівних установ України під час воєнного стану відбувається відповідно до загальнодержавного законодавства про воєнний стан, базових норм архівного права, галузевих правил та спеціальних відомчих інструкцій й рекомендацій. Серед останніх, зокрема, інструкція «Планування дій на випадок надзвичайних ситуацій в архіві» від 2009 р. та рекомендації «Робота архівних установ в умовах дії особливих правових режимів», які були розроблені 2023 р. (у подальшому удосконалювалися із врахуванням набутого архівістами досвіду в умовах воєнного стану) [3, с. 24; 12, с. 162–172]. Важливою є і Стратегія захисту документальної спадщини як запоруки збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року, яка була ухвалена Кабінетом Міністрів України 24 грудня 2024 р. [13]. Також зазначимо, що від початку повномасштабної війни на порталі Державної архівної служби України з'явилася рубрика «Робота архівів в умовах воєнного стану», у якій була зібрана необхідна для працівників архівів нормативно-правова база та документація [2, с. 56].

В умовах воєнного стану прискорився процес цифровізації архівних документів. Цифрові копії почали розглядатися не лише як сервіс для дослідників, але і як ресурс збереження інформації у випадку фізичних втрат документів. Активно продовжилось оцифрування найбільш цінних документів, що, у свою чергу, сприяло розвитку онлайн-доступу до частини архівних справ. Ще 29 грудня 2021 р. Державна архівна служба України затвердила Програму оцифрування архівних інформаційних ресурсів на 2022–2025 рр. [14]. За час реалізації Програми архівними установами України було створено понад 105,5 млн цифрових копій архівних документів. Це дозволило Україні увійти до числа країн з найвищими темпами оцифрування архівних ресурсів [15]. Архівні установи проводили оцифрування архівних документів не лише у межах Програми, а й спільно з українськими та міжнародними партнерами, зокрема з благодійною організацією «Благодійний фонд “Меморіал Голокосту “Бабин Яр”» та міжнародною некомерційною організацією з генеалогічних досліджень «FamilySearch International». Лише 2023 р. у межах спільного проєкту з благодійною організацією «Благодійний фонд “Меморіал Голокосту “Бабин Яр”» було оцифровано та надано онлайн-доступ для понад 3,6 млн архівних документів із 14 центральних, галузевих та обласних архівів України [4, с. 9–10].

Важливим є досвід з оцифрування документів архівами, які наближені до зони бойових дій, як-от Державним архівом Миколаївської області. Після початку повномасштабної російсько-української війни архів, забезпечивши належне збереження фондів та безпеку працівників, активізував оцифрування документів. Загалом, від початку повномасштабної війни до липня 2024 р. в Державному архіві Миколаївської області власними силами було оцифровано 603 архівні справи (майже 119 тис. файлів зображень) та 598 описів справ; у межах проєкту з FamilySearch International – 18569 архівних справ (понад 573 тис. файлів зображень); спільно з благодійною організацією «Благодійний фонд “Меморіал Голокосту “Бабин Яр”» – 8556 архівних справ, колекцію карток на осіб, які проживали в окупованому нацистськими військами Миколаєві (близько 426 тис. файлів зображень) [3, с. 31].

Продовженням Програми оцифрування архівних інформаційних ресурсів на 2022–2025 рр. стала затверджена Державною архівною службою України Програма оцифрування архівних інформаційних ресурсів на 2026–2030 рр. Головною метою цієї Програми є «формування сталого цифрового фонду користування документами Національного архівного фонду, забезпечення їхньої збереженості у умовах воєнних загроз, а також надання швидкого й зручного онлайн-доступу до архівної інформації для громадян, науковців і дослідників» [15].

Разом з тим, не менш важливе значення має і безпосереднє розміщення архівних документів на веб-ресурсах архівних установ, які зберігаються у їхніх фондах. Найбільш репрезентативними і за тематикою, і кількістю електронних

копій архівних документів є електронні ресурси центральних та галузевих державних архівів. Як приклад можна назвати цифрові архіви Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України [16] й Галузевого державного архіву Українського інституту національної пам'яті (УІНП) [17]. Зокрема, на електронній платформі останнього зберігається понад 40 тис. електронних копій архівних документів (архівно-слідчі справи на репресованих осіб; матеріали щодо депортацій сімей членів націоналістичного руху; особові справи розкуркулених селян; документи дисидентського руху тощо) [17]. Така тематична широта і кількість електронних копій документів свідчать, що цифровий архів – це не лише інструмент збереження документів Національного архівного фонду, але й потужний ресурс для дослідників, освітян та широкої аудиторії, особливо в умовах, коли інформація та історія виступають засобом ворожої пропаганди та маніпуляцій.

Новим напрямом роботи архівів стало формування колекцій, присвячених російсько-українській війні. Це фактично започаткувало створення майбутнього «архіву російсько-української війни». Як центральні, так і обласні архівні установи розпочали системно збирати для збереження документи органів державної влади та органів місцевого самоврядування воєнного часу; матеріали волонтерських і громадських ініціатив; свідчення очевидців й учасників війни тощо. Такі архівні колекції почали створюватися від 2022 р. На ініціативному документуванні подій війни як першочерговому завданні архівних установ ще на початку 2022 р. наголошував Анатолій Хромов [6, с. 16]. А в 2023 р. Державною архівною службою України та Українським науково-дослідним інститутом архівної справи та документознавства були оприлюднені методичні рекомендації «Ініціативне документування подій широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України». Методичні рекомендації були створені з метою узагальнення підходів і практичних вказівок щодо ініціативного документування подій повномасштабної російсько-української війни. Вони визначили правові, організаційні та методологічні засади ініціативного документування та запропонували алгоритм дій для архівних установ, які долучаються до документування подій війни [18]. Саме ж «ініціативне документування» у методичних рекомендаціях визначене як «створення архівом документів, що є історично цінними та підлягають зберіганню» [18, с. 6]. Формування архівних фондів документами, присвяченими війні, а також подальшому відбудовчому періоду шляхом ініціативного документування передбачено у згаданій вище Стратегії захисту документальної спадщини як запоруки збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року, ухваленої Урядом 24 грудня 2024 р. [13].

Окрема «Колекція документів про події російсько-української війни (2014 – по теперішній час)» створена у Центральному державному архіві громадських

об'єднань та україніки (тобто, матеріали хронологічно охоплюють події не лише повномасштабної російсько-української війни, а й починаючи від 2014 р.) [19]. Поширеною практика ініціативного документування російсько-української війни стала в обласних архівах [7; 20; 21]. Так, зібрані від кінця лютого 2022 р. матеріали про повномасштабну російсько-українську війну на території Київщини стали основою створеної в Державному архіві Київської області «Колекції документів російсько-української війни на Київщині» [20]. Відповідна активність підтримувалася органами влади. 8 вересня 2022 р. з ініціативи заступника голови Київської обласної державної адміністрації пройшла нарада з очільниками архівних установ області. На зустрічі обговорювалося питання про підсумки ініціативного документування подій війни і створення колекцій архівних документів у Державному архіві Київської області та при архівних відділах міських рад, районних військових адміністрацій [20]. Ініціативне документування подій російсько-української війни засвідчило трансформацію архівів із пасивних сховищ документів на активних суб'єктів формування історичної пам'яті та джерельної бази майбутніх досліджень.

Доповненням до діяльності архівних установ з документування війни став проект Всеукраїнської громадської організації Українська бібліотечна асоціація «Архівування документів про війну» («Цифровий архів документів про російсько-українську війну»). Він спрямований на збирання, систематизацію та збереження цифрових матеріалів про події повномасштабного російського військового вторгнення в Україну. Проект об'єднав зусилля бібліотек з різних регіонів держави та функціонує як онлайн-ресурс, що акумулює фото, відео, текстові матеріали із верифікованих джерел. Від липня 2023 р. проект координує Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка. Станом на листопад 2023 р. ресурс містив понад 43 тис. цифрових матеріалів [22]. Таким чином, проект Української бібліотечної асоціації демонструє потенціал громадських ініціатив у формуванні цифрової історичної пам'яті, доповнюючи державні архівні практики та сприяючи протидії російським історичним маніпуляціям у публічному просторі.

В умовах повномасштабної російсько-української війни архівні установи почали брати більш активну участь у відновленні історичної пам'яті. Передусім архівні документи стали базою для спростування російських історичних маніпуляцій та конструювання національного історичного наративу, позбавленого імперських і радянських історіографічних кліше. Центральні, галузеві, обласні архіви систематично готували спеціальні тематичні виставки архівних документів, які, зокрема, викривали злочинні дії тоталітарних режимів на українських землях. Уже 2022 р. Галузевий державний архів УІНП підготував багатомовну (українською, англійською, естонською, латвійською, литовською, німецькою, французькою мовами) фотодокументальну виставку «Комунізм=рашизм». Вона

розповідає історії українців, які постраждали від комуністичного та сучасного російського політичних режимів, проводячи паралелі між геноцидними практиками комунізму та рашизму. Окрім України, виставка експонувалася у ряді країн ЄС та США. Виставка «Комунізм=рашизм» має онлайн версію на сайті Галузевого державного архіву УІНП [23]. Українські архівні установи постійно готували тематичні онлайн-виставки цифрових копій архівних документів, які, окрім іншого, присвячувалися історії українського державотворення, злочинам радянського тоталітарного режиму, подіям сучасної російсько-української війни. До прикладу: одна з останніх онлайн-виставок, підготовлена Державним архівом Житомирської області і розміщена в рубриці «Документальні виставки on-line», – «Виставка цифрових копій архівних документів “До Дня пам’яті захисників України”» [24]. Подібні ресурси дозволяють ознайомлюватися широкій аудиторії з історичними подіями, спираючись на реальні архівні документи. Для поширення інформації серед максимальної кількості зацікавлених осіб важливим завданням для архівних установ має стати створення іншомовних, зокрема англійською мовою, версій онлайн-виставок. Таким чином, виставкова діяльність архівних установ України стала важливим інструментом формування деколонізованої історичної пам’яті та протидії російській історичній пропаганді.

Водночас потенціал Національного архівного фонду у цьому відношенні залишається надзвичайно значним і потребує більш системного залучення науковців та реалізації спеціальних дослідницьких і просвітницьких програм. Згадувана вище Марина Палієнко наголошувала: «Російська повномасштабна агресія – це війна проти нашої історії <...> Це війна проти нашої історичної пам’яті, національної гідності та національної ідентичності. І архіви в цій війні відіграють стратегічно важливу роль, оскільки зберігають свідчення багатовікового історичного поступу українського народу. Акумуляовані у їхніх фондах документальні ресурси створили потужне джерельне підґрунтя для дослідження широкого кола наукових проблем, а нині мають бути ще ширше залученими до спростування різного роду викривлених і сфальсифікованих Росією “версій” української історії» [1, с. 29]. Професор Ярослав Калакура наголошує на необхідності участі архівів у протидії російським наративам, зокрема про «один народ», «спільну історію», як і концепції «єдиного архівного простору» [10, с. 22–23].

В умовах повномасштабної російсько-української війни архівні установи залишалися важливими експертними центрами у контексті реалізації політики декомунізації (деколонізації). Передусім варто зауважити, що Законом України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімії» від 21 березня 2023 р. було передбачено внесення змін до Закону України «Про інформацію». Зокрема, встановлено, що до інформації з обмеженим доступом не можуть бути віднесені відомості щодо порушень прав і свобод людини, зокрема інформація, що міститься в архівних

документах колишніх радянських органів державної безпеки та стосується політичних репресій, Голодомору 1932–1933 рр. в Україні й інших злочинів, учинених у процесі реалізації російської імперської політики представниками комуністичного та/або націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів [25].

Вагомим етапом декомунізації архівної сфери стало оновлення підходів до класифікації архівних фондів. Відповідно до наказу Міністерства юстиції України від 5 жовтня 2023 р. було внесено зміни до Правил роботи архівних установ України щодо декомунізації обліку архівних документів. Документ унормував нові принципи класифікації фондів, поділивши їх на фонди «давніх актів» та «нових актів». Хронологічною межею поділу фондів став початок Української революції 1917–1921 рр. За потреби фонди «нових актів» індексуються окремими літерами [26]. Така систематизація була спрямована на усунення радянських ідеологічних нашарувань в архівному обліку, забезпечення наукової нейтральності опису документів і формування зрозумілого контексту їх походження, що є складовою ширших процесів декомунізації та переосмислення історичної спадщини в Україні.

Висновки. Повномасштабна російсько-українська війна стала каталізатором глибоких трансформацій архівної сфери України. Архівні установи не лише адаптувалися до умов воєнного стану, забезпечуючи фізичну збереженість документів Національного архівного фонду та безпеку працівників, а й суттєво розширили свої функції, ставши активними суб'єктами ініціативного документування війни та формування історичної пам'яті. Цифровізація архівних ресурсів, створення тематичних колекцій документів про події війни, а також оновлення підходів до архівного обліку й класифікації фондів засвідчують перехід архівів від традиційної моделі зберігання до сучасної моделі публічної, комунікаційної інституції. У цих умовах архіви дедалі частіше виступають не лише як сховища історичних джерел, а й як експертні та просвітницькі центри, що забезпечують науково обґрунтований доступ до документальної спадщини й сприяють її осмисленню у публічному просторі. Водночас досвід функціонування архівів України у 2022–2025 рр. засвідчує, що їхня діяльність набуває стратегічного значення у протидії російській історичній пропаганді, деконструкції імперських і радянських наративів. Забезпечення архівного суверенітету України постає як стратегічне завдання, що поєднує збереження документальної спадщини, цифрову безпеку та захист права українського суспільства на власну історичну пам'ять. Реалізація цього принципу визначатиме роль архівів у післявоєнний період – не лише як сховищ документів, а як інституцій суверенності, пам'яті та національної безпеки.

Література:

1. Палієнко М. Українські архіви, війна та збереження національної ідентичності. *Архіви України*. 2022. № 1. С. 12–38.

2. Палієнко М. Архіви у викликах надзвичайних ситуацій: важливий досвід реагування. *Архіви України*. 2024. № 1. С. 53–84.
3. Колесник Н., Картузов К. Оцифрування архівних документів у воєнний час: досвід Державного архіву Миколаївської області. *Архіви України*. 2024. № 3. С. 22–32.
4. Хромов А., Скальський В. Оцифрування українських архівів у 2023 році. *Архіви України*. 2024. № 1. С. 7–11.
5. Ourdan Rémy. En Ukraine, archiver la guerre, un enjeu crucial. *Le Monde*. 2025. URL: https://www.lemonde.fr/international/article/2025/06/09/en-ukraine-archiver-la-guerre-un-enjeu-crucial_6611466_3210.html (дата звернення: 18.12.2025).
6. Бойко В., Кулешов С. Зумовлені війною: про деякі інновацій в сучасному українському документознавстві та архівознавстві. *Архіви України*. 2023. № 1. С. 13–26.
7. Картузов К., Мустяца Н. Ініціативне документування війни: досвід Державного архіву Миколаївської області. *Архіви України*. 2025. № 3. С. 56–72.
8. Ханенко-Фрізен Н. Архівний суверенітет: українські археографічні дані та виклики воєнної доби. *Україна Модерна. Міжнародний інтелектуальний часопис*. 2025. URL: <https://uamoderna.com/war/arkhivnyi-suverenitet-zniaty-lapky-ukrainski-arkheografichni-dani-ta-vyklyky-voiennoi-doby/> (дата звернення 20.12.2025).
9. Ian Kisil Marino. Historians and the archives of today: the LivArch project and the process of documenting the war in Ukraine. *DH Lab*. 2024. URL: <https://dhlabs.hypotheses.org/5781> (дата звернення: 22.12.2025).
10. Калакура Я. Українська архівна наука у викликах війни та цифровізації інформаційних ресурсів архівів. *Архіви України*. 2022. № 4. С. 19–45.
11. Через обстріл у будівлі архіву СБУ в Чернігові згоріли 13 тисяч історичних документів. *Укрінформ*. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3671020-cerez-obstril-u-budivli-arhivu-sbu-v-chernigovi-zgorili-13-tisac-istoricnih-dokumentiv.html> (дата звернення: 14.12.2025).
12. Кулешов С., Бойко В. «Робота архівних установ в умовах дії особливих правових режимів»: дискусійні нотатки укладачів методичних рекомендацій. *Архіви України*. 2024. № 2. С. 160–174.
13. Стратегія захисту документальної спадщини як запорука збереження національної ідентичності та державності на період до 2027 року. *Верховна Рада України*. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1349-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 18.12.2025).
14. Про затвердження Програми оцифрування архівних інформаційних ресурсів на 2022–2025 роки. *Державна архівна служба України*. 2021. URL: https://srpi.archives.gov.ua/tmp/1445_2.pdf (дата звернення: 11.11.2025).
15. Понад 105 мільйонів документів: українські архіви оцифровують національну пам'ять попри широкомасштабну війну. *Міністерство юстиції України*. 2026. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/ponad-105-milyoniv-dokumentiv-ukrainski-arhivi-otsifrovuyut-natsionalnu-ramyat-popri-shirokomasshtabnu-viynu> (дата звернення: 03.01.2026).
16. Е-ресурс. *Центральний державний архів вищих органів влади та управління України*. 2026. URL: <https://e-resource.tsdao.gov.ua/> (дата звернення: 02.01.2026).
17. Е-ресурс. *Галузевий державний архів Українського інституту національної пам'яті*. 2026. URL: <https://archium.hdauinpr.org.ua/fonds/> (дата звернення: 02.01.2026).
18. Ініціативне документування подій широкомасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України: методичні рекомендації / Уклад.: Л. В. Дідух, Т. М. Ковтанюк, В. В. Скальський. Київ, 2023. 101 с.
19. Захисникам України присвячується... *Центральний державний архів громадських об'єднань та українців*. 2025. URL: <https://tsdahou.archives.gov.ua/2025/08/28/zahysnykam-ukrayiny-prysvyachuyetsya/> (дата звернення: 18.12.2025).

20. Архів війни: зібрати та зберегти. *Державний архів Київської області*. 2022. URL: <https://dako.gov.ua/%D0%B0%D1%80%D1%85%D1%96%D0%B2-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8-%D0%B7%D1%96%D0%B1%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D1%82%D0%B0-%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%82%D0%B8/> (дата звернення: 19.12.2025).

21. Російсько-українська війна в документах і спогадах сучасників. *Державний архів Одеської області*. 2025. URL: <https://archive.od.gov.ua/popovnennya-kolekcyiy-rosijsko-ukrayinska-vijna-v-dokumentah-i-spodadah-suchasnykiv/> (дата звернення: 18.12.2025).

22. Про архів. *Цифровий архів документів про російсько-українську війну*. 2025. URL: <http://digitalarchivewar.korolenko.kharkov.com/site/about> (дата звернення: 18.12.2025).

23. Тут Ви можете ознайомитися з матеріалами виставки «Комунізм=рашизм» різними мовами. *Галузевий державний архів Українського інституту національної пам'яті*. 2022. URL: <https://hdauinp.org.ua/ua/online-exhibitions/vystavka-komunizm-rashyzm> (дата звернення: 11.11.2025).

24. Виставка цифрових копій архівних документів «До Дня пам'яті захисників України». *Державний архів Житомирської області*. 2025. URL: <https://zhytomyr.archives.gov.ua/?p=5749> (дата звернення: 11.11.2025).

25. Закон України «Про засудження та заборону пропаганди російської імперської політики в Україні і деколонізацію топонімів». *Верховна Рада України*. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text> (дата звернення: 01.12.2025).

26. Наказ Про внесення змін до правил роботи архівних установ України щодо декомунізації обліку архівних документів. *Верховна Рада України*. 2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1749-23#Text> (дата звернення: 04.12.2025).

References:

1. Palienko, M. (2022). Ukrainski arkhivy, viina ta zberezhenia natsionalnoi identychnosti [Ukrainian archives, war and the preservation of national identity]. *Arkhyvy Ukrainy*. № 1. S. 12–38. [in Ukrainian].

2. Palienko, M. (2024). Arkhivy u vyklykakh nadzvychainykh sytuatsii: vazhlyvyi dosvid reahuvannia [Archives in emergency situations: important response experience]. *Arkhyvy Ukrainy*. № 1. S. 53–84. [in Ukrainian].

3. Kolesnyk, N., Kartuzov, K. (2024). Otsyfruvannia arkhivnykh dokumentiv u voiennyi chas: dosvid Derzhavnoho arkhivu Mykolaivskoi oblasti [Digitization of archival documents in wartime: the experience of the State Archives of Mykolaiv Region]. *Arkhyvy Ukrainy*. № 3. S. 22–32. [in Ukrainian].

4. Khromov, A., Skalskyi, V. (2024). Otsyfruvannia ukraïnskykh arkhiviv u 2023 rotsi [Digitization of Ukrainian archives in 2023]. *Arkhyvy Ukrainy*. № 1. S. 7–11. [in Ukrainian].

5. Ourdan, Rémy. (2025). En Ukraine, archiver la guerre, un enjeu crucial. *Le Monde*. URL: https://www.lemonde.fr/international/article/2025/06/09/en-ukraine-archiver-la-guerre-un-enjeu-crucial_6611466_3210.html [in French] (Accessed 18 December 2025).

6. Boiko, V., Kuleshov, S. (2023). Zumovleni viinoiu: pro deiaki innovatsii v suchasnomu ukraïnskomu dokumentoznavstvi ta arkhivoznavstvi [Caused by war: on some innovations in modern Ukrainian document studies and archival studies]. *Arkhyvy Ukrainy*. № 1. S. 13–26. [in Ukrainian].

7. Kartuzov, K., Mustiatsa, N. (2025). Initsiatyvne dokumentuvannia viiny: dosvid Derzhavnoho arkhivu Mykolaivskoi oblasti [Initiative documentation of the war: experience of the State Archives of the Mykolaiv Region]. *Arkhyvy Ukrainy*. № 3. S. 56–72. [in Ukrainian].

8. Khanenko-Frizen, N. (2025). Arkhivnyi suverenitet: ukraïnski arkheohrafichni dani ta vyklyky voiennoi doby [Archival sovereignty: Ukrainian archaeographic data and the challenges of the wartime era]. *Ukraina Moderna. Mizhnarodnyi intelektualnyi chasopys*. URL: <https://uamoderna.com/war/arkhivnyi-suverenitet-zniaty-lapky-ukraïnski-arkheohrafichni-dani-ta-vyklyky-voiennoi-doby/> [in Ukrainian] (Accessed 20 December 2025).

9. Ian Kisil, Marino. (2024). Historians and the archives of today: the LivArch project and the process of documenting the war in Ukraine. *DH Lab*. URL: <https://dhlabs.hypotheses.org/5781> [in English] (Accessed 22 December 2025).

10. Kalakura, Ya. (2022). Ukrainska arkhivna nauka u vyklykakh viiny ta tsyfrovizatsii informatsiinykh resursiv arkhiviv [Ukrainian archival science in the challenges of war and digitalization of archival information resources]. *Arkhyvy Ukrainy*. № 4. S. 19–45. [in Ukrainian].

11. Cherez obstril u budivli arkhivu SBU v Chernihovi zghorily 13 tysiach istorychnykh dokumentiv. (2023). [13,000 historical documents burned due to shelling in the SBU archive building in Chernihiv]. *Ukrinform*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3671020-cerez-obstril-u-budivli-arhivu-sbu-v-chernigovi-zgorili-13-tisac-istoricnih-dokumentiv.html> [in Ukrainian] (Accessed 14 December 2025).

12. Kuleshov, S., Boiko, V. (2024). «Robota arkhivnykh ustanov v umovakh dii osoblyvykh pravovykh rezhymiv»: dyskusiini notatky ukladachiv metodychnykh rekomendatsii [«Work of archival institutions under special legal regimes»: discussion notes of the compilers of methodological recommendations]. *Arkhyvy Ukrainy*. № 2. S. 160–174. [in Ukrainian].

13. Stratehiia zakhystu dokumentalnoi spadshchyny yak zaporuka zberezhennia natsionalnoi identychnosti ta derzhavnosti na period do 2027 roku. (2024). [Documentary Heritage Protection Strategy as a Guarantee of Preservation of National Identity and Statehood for the Period Until 2027]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1349-2024-%D1%80#Text> [in Ukrainian] (Accessed 18 December 2025).

14. Pro zatverdzhennia Prohramy otsyfruvannia arkhivnykh informatsiinykh resursiv na 2022–2025 roky. (2021). [On approval of the Program for Digitization of Archival Information Resources for 2022–2025]. *Derzhavna arkhivna sluzhba Ukrainy*. URL: https://srpi.archives.gov.ua/tmp/1445_2.pdf [in Ukrainian] (Accessed 11 November 2025).

15. Ponad 105 milioniv dokumentiv: ukrainski arkhivy otsyfrovuiut natsionalnu pamiat popry shyrokomasshtabnu viinu. (2026). [Over 105 million documents: Ukrainian archives digitize national memory despite large-scale war]. *Ministerstvo yustytstii Ukrainy*. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/ponad-105-milyoniv-dokumentiv-ukrainski-arhivi-otsifrovuyut-natsionalnu-pamyat-popri-shyrokomasshtabnu-viynu> [in Ukrainian] (Accessed 03 January 2026).

16. E-resurs. (2026). [E-resource]. *Tsentralnyi derzhavnyi arkhiv vyshchykh orhaniv vldy ta upravlinnia Ukrainy*. URL: <https://e-resource.tsdao.gov.ua/> [in Ukrainian] (Accessed 02 January 2026).

17. E-resurs. (2026). [E-resource]. *Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Ukrainskoho instytutu natsionalnoi pamiaty*. URL: <https://archium.hdaui.org.ua/fonds/> [in Ukrainian] (Accessed 02 January 2026).

18. Initsiatyvne dokumentuvannia podii shyrokomasshtabnoi zbroinoi ahresii Rosiiskoi Federatsii proty Ukrainy: metodychni rekomendatsii. (2023). [Initiative documentation of the events of the large-scale armed aggression of the Russian Federation against Ukraine: methodological recommendations] / Uklad.: L. V. Didukh, T. M. Kovtaniuk, V. V. Skalskyi. Kyiv. 101 s. [in Ukrainian].

19. Zakhysnykam Ukrainy prysviachuetsia... (2025). [Dedicated to the defenders of Ukraine...] *Центральний державний архів громадських об'єднань та українців*. URL: <https://tsdahou.archives.gov.ua/2025/08/28/zahysnykam-ukrayiny-prysvyachuyetsya/> [in Ukrainian] (Accessed 18 December 2025).

20. Arkhiv viiny: zibraty ta zberehty. (2022). [Archives of the War: Collect and Preserve]. *Derzhavnyi arkhiv Kyivskoi oblasti*. URL: <https://dako.gov.ua/%D0%B0%D1%80%D1%85%D1%96%D0%B2-%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8-%D0%B7%D1%96%D0%B1%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D1%82%D0%B0-%D0%B7%D0%B1%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B3%D1%82%D0%B8/> [in Ukrainian] (Accessed 19 December 2025).

21. Rosiisko-ukrainska viina v dokumentakh i spohadakh suchasnykiv. (2025). [The Russian-Ukrainian War in Documents and Memories of Contemporaries]. *Derzhavnyi arkhiv Odeskoi oblasti*. URL: <https://archive.od.gov.ua/popovnennya-kolekctiyi-rosijsko-ukrayinska-vijna-v-dokumentah-i-spogadah-suchasnykiv/> [in Ukrainian] (Accessed 18 December 2025).
22. Pro arkhiv. (2025). [About the archive]. *Tsyfrovyi arkhiv dokumentiv pro rosiisko-ukrainsku viinu*. URL: <http://digitalarchivewar.korolenko.kharkov.com/site/about> [in Ukrainian] (Accessed 18 December 2025).
23. Tut Vy mozhetе oznaomytysia z materialamy vystavky «Komunizm=rashyzm» rизnymy movamy. (2022). [Here you can read the materials of the exhibition «Communism = Ruscism» in different languages]. *Haluzevyi derzhavnyi arkhiv Ukrainskoho instytutu natsionalnoi pamiaty*. URL: <https://hdauinp.org.ua/ua/online-exhibitions/vystavka-komunizm-rashyzm> [in Ukrainian] (Accessed 11 November 2025).
24. Vystavka tsyfrovyykh kopii arkhivnykh dokumentiv «Do Dnia pamiaty zakhysnykiv Ukrainy». (2025). [Exhibition of digital copies of archival documents «For the Day of Remembrance of the Defenders of Ukraine»]. *Derzhavnyi arkhiv Zhytomyrskoi oblasti*. URL: <https://zhytomyr.archives.gov.ua/?p=5749> [in Ukrainian] (Accessed 11 November 2025).
25. Zakon Ukrainy «Pro zasudzhennia ta zaboronu propahandy rosiiskoi imperskoi polityky v Ukraini i dekolonizatsiiu toponimii». (2023). [Law of Ukraine «On the condemnation and prohibition of the propaganda of Russian imperial policy in Ukraine and the decolonization of toponymy»]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3005-20#Text> [in Ukrainian] (Accessed 01 December 2025).
26. Nakaz Pro vnesennia zmin do pravyl roboty arkhivnykh ustanov Ukrainy shchodo dekomunizatsii obliku arkhivnykh dokumentiv. (2023). [Order On Amendments to the Rules of Operation of Archival Institutions of Ukraine Regarding the Decommunization of Archival Document Accounting]. *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1749-23#Text> [in Ukrainian] (Accessed 04 December 2025).